

A katolikus egyházi oktatás mai helyzete Erdélyben

(Újrakezdéssel járó gondok, kihívások és esélyek)

Jelenlegi rövid írás¹ a római katolikus egyházi oktatásra szorítkozik, itt is inkább az erdélyi (gyulafehérvári) egyházmegyére, de az újrakezdéssel járó problémák megtalálhatók mindenik egyházmegyében, más felekezeteknél is, gondolok különösen a magyar történelmi egyházakra.²

– 1948-ban, 50 évvel ezelőtt, Romániában államosították az egyházi iskolákat, ami a katolikus egyházat is érzékenyen érintette. Az erdélyi (gyulafehérvári) (fő)egyházmegye elveszítette korábban kiépített iskolarendszerét, amely keresztény és nemzeti szempontból az elkövetkező évtizedekben saját életében érvágásként jelentkezett. Az állam az egyházmegyétől elvette a következő iskolákat: 12 óvodát, 175 elemi iskolát, 10 főgimnáziumot, 12 gimnáziumot, 3 felső kereskedelmi iskolát, 2 tanítóképzőt, 1 óvónőképzőt, 1 ipari iskolát, 1 gazdasági iskolát, 17 internátust, 2 árvaházat.

Ezzel együtt elveszett az iskolákhoz tartozó minden vagyon, ami nélkül ilyen intézményrendszert nem lehet működtetni. Márton Áron püspök tiltakozása, amit körlevélben is kifejezett, nem tudott pozitív eredményt elérni.

– Az államosítás következtében 1990-ig egyházi oktatásról, ill. iskolarendszerről tulajdonképpen nem beszélhetünk. A gazdag és tartalmas múlt után következett egy hosszú szünet. Ebben az időszakban működött az állam által jóváhagyott kántoriskola, amelynek oktatási programja megfelelt a humán jellegű középiskolai tantervezetnek. Az itt szerzett érettségi (képesítő) diploma azonban teológiai tanulmányokon kívül más egyetem végzésére nem volt elismerve. Az egyház ugyanis csak saját személyzetének kiképzésére működtethetett oktatási intézményeket. Ennek értelmében az ország katolikusai kezdetben csak Gyulafehérváron rendelkeztek kántoriskolával és Teológiával, amelynek magyar és román részlege működött. Utóbbi a moldvai csángók részére, akik 1957-ben Jasi-ban, Jasi és Bukarest részére felállított hasonló intézetekbe költöztek. Mivel az akkori állami törvények értelmében a katolikusok létszámuk szerint csak egyetlen kántoriskolával, ill. teológiával rendelkezhetek, jogilag maradt a gyulafehérvári két intézmény, Gyulafehérváron a magyar, Jasi-ban pedig a román részleggel. A gyulafehérvári rektor továbbra is a jasi-i teológia vezetője maradt, Jasi ügyeit azonban az ott székelő pro-rektor (rektor-helyettes) intézte, aki az évek múltával gyakorlatilag ott mint rektor tevékenykedett.

A 60-as évek végén az állam a teológiát főiskolai rangra emelte, amit azonban a változás után jogilag rendezni (orvosolni) kellett! Így jött létre a Hittudományi Főiskola, ami egyházilag semmit sem jelentett. Ezt csak a 90-es években sikerült intézni, amikor az elmúlt években a római Laterán Pápai Egyetem affiliálta a gyulafehérvári

¹ Kevés változtatással elhangzott a csíksomlyói Jakab Antal Tanulmányi Házban megtartott „Új öntudat Romániában” c. konferencián 1998. márc. 7-én.

² Erdélyi egyházaink évszázadai, R.M.SZ. Zsebkönyvek, Transil RT, Bukarest, 1992, 53.

Hittudományi Főiskolát. Mivel 1990-ben Jasi önállósult, az ottani intézet röviddel a változások után az affiliációt elnyerte. Történt ez azért, mert a bukaresti és jasi-i főpásztorok, ill. a jasi-i Főiskola vezetése „élelmesebb” és „ügyesebb” volt. Ezt azért tartom fontosnak megjegyezni, nehogy valaki nemzetiségi magyarázatot adjon ennek a kérdésnek.

Ebben a hosszú szünet jellegű időszakban a kántoriskola végzőseinek nagy része, teológiai tanulmányra jelentkezett, és ennek köszönhető, hogy a kommunista időben az egyházmegyék, így a gyulafehérvári is nem maradtak lelkipásztorok nélkül. A protestáns egyházak annak idején a kántoriskola létesítésétől eltekintettek. Az ortodoxok rendelkeztek ezekkel a kántoriskolákkal. Azok a gyulafehérvári volt Majláth gimnáziumi és teológiai tanárok, akik a kántoriskola létrehozását sürgették, felismerték az akkori idők jeleit, és cselekedtek.

Jelenleg létezik egy ki nem forrott „újrakezdés”, ami nem egyenlő a régi oktatási rendszerhez való visszatéréssel. Jóllehet a „visszaigénylés” állandóan létező valóság – ami, ha bekövetkezne, olyan új helyzet elé állítaná az egyházakat, amely minden területen kihívást és erőpróbát jelentene. Az „újrakezdés” az egyházi oktatás kérdésköréhez kapcsolódva került be a köztudatba, és ma már a katolikus iskolák nevelési és iskoláztatási helyzetéről és gondjairól beszélnek, illetve írnak.

Egyik ilyen írás szerint Romániában a ma működő (állami) katolikus iskolahálózat vonatkozásában problematikus a keleti és latin rítusú egyház iskoláinak bizonyos mértékű szemléleti különbözősége, a római katolikus iskolák esetében pedig különbséget kell tenni a szemináriumi líceum (nagyjából papságra felkészítő kisszeminárium) és a teológiai líceum között. Utóbbi megnevezést adta az állam a jelenleg létező katolikus, ill. felekezeti középiskoláknak.

A katolikus teológiai (és szemináriumi) líceumok közül román tannyelvű önálló jogi személyiségű 5 (Bukarest, Jasi, Bacau/Bákó, Onesti, Roman) római katolikus és 3 (Bukarest, Balázsfalva, Nagyvárad) görög katolikus líceum. Állami líceumban 2 görög katolikus teológiai tagozat működik, Nagybányán és Szatmárnémetiben.

A magyar tannyelvűek közül önálló jogi személyiségű 7 (Csíkszereda, Gyulafehérvár, Gyimesfelsőlök, Kolozsvár, Nagyvárad, Nagykároly, Szatmárnémeti), román és magyar tanítási nyelvű 1 (Temesvár), teológiai tagozat állami líceumban 3 (Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely) működik. Katolikus posztliceális iskolaként 6 áll a jelentkezők rendelkezésére. Önálló a bukaresti, a jasi-i és a szatmárnémeti, teológiai tagozat a székelyudvarhelyi általános egészségügyi asszisztensképző, a bukaresti (görög katolikus) csecsemőgondozó, valamint a jasi-i pszichopedagógiai tanítóképző.

A gyulafehérvári és jasi-i római katolikus, a balázsfalvi, kolozsvári, nagyvárad, valamint a nagybányai görög katolikus Hittudományi Főiskolák mellett immár két éve működik Kolozsvárt a Babes-Bólyai Tudományegyetem keretében a római katolikus teológiai fakultás. Tulajdonképpen hittanárképző mellékszakkokkal társítva. A fakultás oktatási nyelve magyar és a végzősök az állam által elismert tanári diplomát kapnak.

A Teológiai Főiskolák a változás óta működtetik látogatás nélküli (szombatonkénti előadásokkal) kihelyezett tagozataikat hittanárképzés céljából. Mivel ezen végzősök diplomáit az Oktatásügyi Minisztérium nem ismerte el (a résztvevők száma meghaladta az állam által megengedett létszámot és nem elegendő diplomás tanár tanított), ha valaki tanári oklevelet akar szerezni, a Babes-Bólyai egyetemen különbözeti vizsgát kell tennie.

Egyházi óvodát és elemi iskolát a román iskolarendszer nem ismer el, mégis több működik. Az itt elvégzett évek érvényesek. Egyesek plébániai gondozásban, mások állami támogatással. Az óvodákban állami alkalmazott óvónők tanítanak.

Az elmúlt évben a bukaresti érsekség magániskolaként indított elemije és a dévai ferencesek alapítványi kezdeményezésű elemije 1997-ben megkapta az államilag elismert nyilvános elemi iskola jogát.³

Jelenleg a katolikus egyház ezzel a helyzettel áll szemben. A gyulafehérvári (erdélyi) római katolikus egyházmegyében létező iskolák helységei kiemelve a fenti szövegben összehasonlítás végett megtalálhatók. Ebből látható, hogy ami volt, az ma már nincs. Ezért ez nagyon meghatározza a jelenlegi írást. A régi megszűnt, újra van szükség.

Az állam iskolák visszaadásával kapcsolatos politikája ismeretes, ami nem jogosít fel túlzott reményekre. Az ortodox egyháznak tulajdonképpen nincsenek ilyen igényei. Visszaadni az elvett felekezeti iskolákat, ez egyben a magyar nemzetiségi iskolahálózat visszaállítását, ill. annak kibővítését jelentené. Ezért is tapasztalható a jelenlegi visszafogott állami magatartás.

Lassan tíz éve annak, hogy Romániában változásról beszélünk, de az egyházi oktatási rendszer még mindig egy ún. nosztalgikus állapotra emlékeztet. Ha valaki azonban ma komolyan akar erről az oktatási formáról gondolkodni, akkor az adott helyzetből kell kiindulnia, és ebben a helyzetben kell hogy kidolgozza a lehető legjobb stratégiát, mert másként várakozásban és álmodozásban esetleg évtizedek is eltelhetnek. Ez vonatkozik arra az esetre, amennyiben az egyház/ak nem csupán valamilyen oktatási rendszert akarnak, hanem komoly és jövőt ígérő iskolák vagy osztályok kapuit / ajtóit próbálják szélesre tárni a képességgel rendelkező diákok előtt.

Az egyház a történelem folyamán azért tartott fenn és működtetett iskolákat, mert az oktatást küldetése teljesítésének részeként tekintette és értelmezte. Tette ezt minden időben, a kor követelményeinek megfelelően. Ma, a harmadik évezred küszöbén az egyháznak fel kell tennie önmagának néhány kérdést, és azokra válaszolva szervezheti saját oktatási rendszerét.

1. Miért akar iskolákat fenntartani, oktatással/képzéssel foglalkozni?
2. Mit akar elérni ezen tevékenység révén? Diplomát osztani vagy „elit” képezni?
3. Milyen stratégiával akarja a kitűzött célt megvalósítani?
4. Kikkel, vagyis milyen tanárokkal és diákokkal akar dolgozni, ill. foglalkozni?
5. Mivel akarja mindezt kivitelezni, vagyis van-e anyagi fedezete?

Röviden ezen öt pont keretében szeretném vázolni egyházzal kapcsolatos gondolataimat, szem előtt tartva mindig a közösség érdekét.

Miért akar az egyház iskolákat fenntartani, oktatással/képzéssel foglalkozni?

Komoly egyházi oktatási intézmények esetében mindig megtalálható a kettős cél: nevelés és oktatás. Az egyházi iskola, oktatás tehát nem öncél – mint ahogyan más oktatási forma sem lehet öncél –, hanem azért van, hogy továbbítsa a keresztény szellemet és a mindenkor szükséges tudást.

A keresztény nevelés esetében ma is érvényes az, amire a 16. században a jezsuita rend alapítója, Loyolai Szent Ignác rájött, vagyis, hogy egy Isten-élmény egyszerű megosztása (közlése) nem tudja egy bonyolult korban meghozni gyümölcsét, hanem szükséges bizonyos adag hivatásos hozzáállás és nevelői szakértelem.

³ BURA LÁSZLÓ, A katolikus nevelés és iskoláztatás helyzete és gondjai, in: *Keresztény Szó*, 1997/dec., 20-23.

Ebből a célból a jezsuiták kollégiumokat alapítottak, előbb saját maguknak, majd mindazoknak, akik minőségi nevelést akartak.⁴ Ezért tartom fontosnak, hogy a mai „egyházi iskolák nélküli helyzetben” a kollégiumok létesítése prioritást élvezzen. Ezekben az intézményekben megfelelő felkészültségű szakemberekkel/nevelőkkel lehetne felnövekvő ifjúság számára olyan „keresztény felkészültséget” biztosítani, mellyel a mai társadalomban jelentkező problémákra keresztény jellegű választ tudnak találni és másoknak átadni. Világszerte jelentkező társadalmi, gazdasági, politikai problémák megoldása ma csak keresztény elvekre építve lehetséges. Javak igazságos elosztása, munkanélküliség megszüntetése, béke megszilárdítása stb. keresztény alapok nélkül nem fog sikerülni.

A keresztény szellemnek jelen kell lennie nemcsak a nevelésben, hanem az egész oktatásban. Nem arról van szó, hogy a biológia-, földrajz-, történelem-, nyelv-órákból „hittanórákat” kell csinálni, hanem a keresztényinek át kell hatnia az egész oktatási/iskolai légkört. A „humanum” mellett a „christianum” is jelen kell, hogy legyen minden területen. Ilyen szellem megteremtéséhez természetesen keresztény szellemiségű tanárookra van szükség, ami ismét nem a „jámberság” jelzővel azonos, hanem a tanár alap-beállítottságát jelenti.

Egy iskolából/osztályból ugyanis nem azáltal lesz egyházi oktatás, hogy annak igazgatója pap⁵, vagy, hogy az iskola az állami és egyházi nyilvántartásban ilyennek van feltüntetve, hanem a szelleme révén.

A keresztény nevelés mindig személyre szabott, a személyt kívánja megszólítani, úgy, ahogyan van, amilyen a személy a maga valóságában. A jezsuita elképzelés nem olyannak veszi a diákot, amilyennek szeretnénk elméletben vagy valamilyen eszményítő álmodozásban, hanem olyannak, amilyen ő maga jelenlegi állapotában⁶. A szentignáci gyakorlat mindig megállta helyét, és napjainkban is járható út. A keresztény nevelésnek, de általában a nevelésnek akkor lesz eredménye, ha a kínálatot a diák önként elfogadja, és azt reakcióként a korszerűtlen, rendőrstílusú követelményekkel teletűzdelt forma végett nem utasítja vissza. Ez vonatkozik a nevelés minden szintjére és területére.

Az egyházi iskolák nevelési elveinek az evangélium szelleméből kell táplálkoznuk, és ez a szellem a jézusi szeretet és szabadság.

Mit akar az egyház ezen tevékenység révén elérni? Diplomát osztani vagy „elitet” képezni?

Amikor az elitképzést említem, gondolok a minőségre, és nem értem alatta olyan csoport felnevelését, kialakítását/formálását, amelyik mint „eliteskedő” jelenik meg a világban, karrierizmusról álmodozva. Ismét Loyolai Szent Ignácra utalok. A kitűzött cél az volt és az ma is, hogy elitet képezzenek, azért, hogy azokat az embereket képessé tegyék az egyház és nép szolgálatára. Az ilyen oktatás a minőséget veszi célba, a tehetségek maximális kibontakoztatását akarja megvalósítani.⁷

A diploma megszerzése, amit valaki eredményes érettségi vizsga után kézhez kap, szép, és örömet jelent az egyénnek. Olyan korokban, amikor az egyház bővelkedik

⁴ V. Ö. PETER HANS KOLVENBACH, Nevelni Szent Ignác szellemében, *Távlatok* 1997/5, 558-567.

⁵ V. Ö. BURA LÁSZLÓ, uo.

⁶ Id. P. H. KOLVENBACH, 564.

⁷ KOLVENBACH, uo.

iskolákban, ez is elképzelhető. Ma ellenben, amikor csak néhány iskola, ill. osztály áll az erdélyi egyház rendelkezésére, ezzel nem szabad megelégedni.

Elit iskolára, elit oktatásra, elit tanárookra, elit diákokra van szükség. Magyarországon a kommunista korszakban a szerzetesek által működtetett iskolák ilyen elit intézmények voltak, és azok ma is. Az eredmény nem is maradt el. Itt végzett diákok ma az élet minden területén jelen vannak, és semmivel sem maradnak el azoktól, akik az akkori állami iskolákban tanultak.

Csak elit iskola képes betölteni azt a feladatot, amiről Márton Áron így ír: „Nekünk a falusi bírótól az országgyűlési képviselőig, a bábasszonytól az orvosprofesszorig, a foltozó vargától a nagy gyárosig, a falusi tanítótól a püspökig minden poszton a legkiválóbb és felelősségüknek tudatában lévő emberekre van szükségünk.”⁸

Majláth püspök is a színvonalat tartotta fontosnak, amikor gondjaiba vette a középiskolákat. Mindent megtett, hogy a tanítás és nevelés színvonalát az állami iskolák színvonalára, sőt a fölé emelje.⁹

Márton Áron 1939. november 16-án az Egyházmegyei Tanács Status megnyitó gyűlésén kemény kritikával szólt több egyházi iskola-kérdésről, amikor ide találóan többek között ezeket mondta: „A középiskola célja mindenütt: egyrészt, hogy az általános műveltség elemeit és anyagát közvetítse, másrészt, pedig hogy a felsőbb tanulmányokra a szellemi vezetésre és magasabb szellemi munkára alkalmasakat a népi közösség számára kiválassza.”¹⁰

A kevés egyházi iskola miatt, a jelenlegi egyházi oktatásnak szerintem első rendű feladata a második szempont kell hogy legyen. Tehát: nem elég a diploma, hanem elit iskola, elit képzés szükséges. Mindez érvényes, különösképpen a középiskolai, ill. az azt követő főiskolai vagy egyetemi oktatásra, de vonatkoztatni lehet a képzés minden területére.

Amennyiben az egyházi oktatásban nem az elitképzés, hanem a középszerűség kerülne előtérbe, ugyancsak Márton Áron szavaira kell felfigyelni: „A középszerűek mint a fáradt rossz olaj megdughatják az állami és társadalmi gépezet csapágyait és kényesebb részeit, de a hatalmas szervezet járataiban és munkahelyein szét is szóródhatnak, egészségesen is széteszthatók, s a nagy belső erő, ha jól irányozott, legyőzi az üzembavarokat. Kisebbségi sorsban azonban a középszerűek rászabadítása a vezető helyekre nemzeti veszedelmet jelent.”¹¹ Középszerű oktatási intézmények ezt eredményezik. Ebből következik, hogy az egyházi oktatásnak az elitképzésre kell összpontosítani.

Milyen stratégiával akarja az egyház az oktatási célt megvalósítani?

Az 1989-es változások óta gyakori kérdés: létezik-e jövőre vonatkozó stratégia? Vannak-e elképzelések, különféle tervek, vagy gyakori a véletlenre való hagyatkozás.

A stratégiával kapcsolatos kérdés érvényes az egyházi oktatás esetében is. Hogy létezik-e ilyen stratégia? Inkább nemmel, mint igennel lehet erre válaszolni. De nézzük, hogy maga a stratégia miben nyilvánul meg.

Amikor stratégiáról beszélünk, tervezést, eszmélődést, gondolkodást és ennek értelmében kivitelezést értünk. Ha valaki házat akar építeni, tervet készít, ill. készíttet, és a meglepetések elkerülése végett így kezd munkához.

⁸ MÁRTON ÁRON, Az eszmény nyomán, in: *Erdélyi Iskola* III. évf., 5-6. sz., 289-290.

⁹ MÁRTON ÁRON, Majláth püspök öröksége, in: *Erdélyi Iskola*, III. évf., 7-8. sz. 441-442.

¹⁰ MÁRTON ÁRON, Templom és iskola, megnyitó beszéd az Egyházmegyei Tanács 1939. nov. 16-i közgyűlésén, in: *Erdélyi Iskola*, VI. évf., 121-126.

¹¹ idem, uo.

Erre van szükség az egyházi oktatás esetében is. A stratégia jelenti a céltudatosságot, a világos látást, a cél ismeretét, ami nem önmagáért, hanem másokért, ill. az ügyért van. Az egyházi oktatás tehát nem öncél, hogy el lehessen mondani, nekünk is van ilyen intézményünk, foglalkozunk oktatással, hanem a nevelés és képzés érdekében történik, olyan módon, ahogyan az előbbieken erről szó esett.

A stratégia jelenti:

a.) a cél pontos meghatározását, ami a további lépések előfeltétele. Ennek ismeretében lehet/szabad tervezni, kivitelezni.

b.) Ismerve a célt, fontos tényező, hogy mivel, kikkel és kiknek akarja az egyház ezt a tevékenységet.

Hiába vannak szép elképzelések, álmok, célok, ha nincs hozzá pénz, anyagi fedezet, nem lehet azokat megvalósítani, nem lehet eredményes munkát végezni (az anyagiakról később bővebben még szó lesz).

c.) A kivel és kinek kérdéseknek stratégiáját a szociológiai helyzetismeret függvényében kell igazán elkészíteni. Bizonyos felmérések már rendelkezésre állnak, gondolok a csíkszeredai Kommunikációs Antropológia munkacsoport tevékenységére. Az említett munkacsoport bizonyára a jövőben is szolgáltat adatokat, melyek felhasználhatók, de erre hivatott a közelmúltban Csíksomlyón, a Jakab Antal Tanulmányi Házban, annak KALOT-épületrészben felállított Venczel József Egyházzsociológiai Intézet, amely a bécsi székhelyű Magyar Egyházzsociológiai Intézet irányítása alatt működik, P. András Imre jezsuita atya vezetésével.

A felmerült kérdések jó megválaszolása az előbb említett elitképzéssel kapcsolatos elképzelésnek függvénye.

Amennyiben elit iskolával rendelkezik az egyház, ahol elit képzést biztosítanak, szívesen jönnek az ilyen iskolába jó tanárok és képességgel megáldott diákok. Ebben az esetben az egyházi iskola nem kerül a felvételiző diákok bizonyos csoportjának „tartalék” listájára, 'hogymajd, ha nem sikerül máshol, akkor oda fogok jelentkezni', hanem már kezdetben oda felvételezik.

A stratégia készítésekor mindkét tényezőt – kivel és kinek – alaposan át kell gondolni, mert ha nem lesznek megfelelő tanárok, akkor nem jelentkeznek jó képességű diákok, és az egyházi iskolákat elmarasztalják. 1989 óta szakemberképzés érdekében alig történt valami, pedig azóta ki lehetett volna képezni egy jó tanári kart. A II. Vatikáni Zsinat is ezt sürgeti, amikor így szól: „Nagy gonddal készítsék elő a tanerőket, hogy mind az evilági, mind az egyházi tudományokban megfelelő tudással és képesítéssel rendelkezzenek.”¹²

Azt a tényezőt sem szabad szem elől téveszteni, hogy a települések elhalálzási és születési aránya az utóbbi kárára drámai fordulatot öltött. A 80-as évek végén, majd a 90-es évek elején az elvándorlás révén nagyon sok fiatal Magyarországra, ill. Nyugat-Európába távozott, akik ezekben az országokban születtek gyermekeiket, és ott is fogják őket iskolába járatni. Csak kevesen fognak véglegesen visszatérni. Olyan szociológiai/demográfiai tényezők ezek, amelyeket a stratégia készítésekor nem szabad figyelmen kívül hagyni.

Itt kell megemlítenem, hogy bizonyos vidékeken két iskolatípusnak nem szabad egyházzal olyan formában konkurálni, hogy közösen egymást megsemmisítsék. Különösen szórvány vidékeken fontos erre figyelni. Egyházi oktatási intézmény létrehozása oda vezethet, hogy alacsony létszám miatt megszűnik a kisebbségi állami iskola!!!

---

¹² Gravissimum educationis momentum, 8.

d.) Stratégiát személyek, ill. hivatalok készítik. Ezt az ügyet ui. valakinek képviselnie kell. Egyházi oktatás, Egyházi, ill. Egyházmegyei Tanügyi Hivatal nélkül elképzelhetetlen. Ez nem helyettesíthető semmilyen másfajta „pótmegoldással”. Az oktatás ügyét képviselni és intézni kell, mind állami, mind egyházi hatóságoknál, megfelelően kell azt képviselni bel- és külföldön egyaránt. Ezért új Hivatalra van szükség.

e.) A stratégia kidolgozása vonatkozik az oktatás minden fokozatára. Főképpen fontos a középiskolai és egyetemi oktatás esetében, de nem hagyható figyelmen kívül az ún. felnőttképzés sem, ami ma nagyon szükséges.

Csak komoly stratégiával lehet elkerülni azt is, hogy esetleg az egyház a maga oktatási rendszerével munkanélkülieket fog kitermelni. Ez vonatkozik a főiskolai, ill. egyetemi kiképzésre. Könnyen bekövetkezhet, hogy az itt végzett tanároknak (hittanároknak) néhány év múlva nem tud munkahelyet biztosítani.

Kikkel akar az egyház oktatni és kiket?

Az előzőkben ezt a kérdést a stratégia szemszögéből érintettem. Most szeretnék magáról a kérdésről szólni.

a.) Egyházi oktatás esetében is megfelelő tanárok szükségesek. Ahogyan a politikai, gazdasági stb. élet területein arra törekednek, hogy a legjobb szaktudású, rátermett – politikai szempontból pedig a pártot támogató, annak irányelveit ismerő és védelmező személyeket bízzanak meg feladatokkal, így az egyháznak is, keresztény alapokkal rendelkező, vallásilag nem közömbös, a szakmát jól ismerő tanárookra, nevelőkre van szüksége.

Bura László ezzel a kérdéssel kapcsolatban így ír: „Mindenekelőtt gond, hogy még önálló jogi személyiségű líceumainkban is (az osztályok számának függvényében) kevés a kinevezett, „tituláris” tanár, szaktanárok hiányában sok a helyettesítő, a kevés óraszámú tantárgyak tanítására pedig aránytalanul sok az óraadó tanár. További gond, hogy az előző évtizedek tanárképző politikája következményeképp katolikus fiatalok több tanári szakra nem jelentkeztek, bizonyos tantárgyak esetében egyszerűen nincs katolikus tanár ...; gond a teológiai líceumok katolikus tanári karának megszervezése, s fokozottan nehéz akkor, ha csupán tagozatként működik. Törvény szabályozza az iskolák vezetését is. Éppen ezért igen körültekintően kell(ene) kiválasztani az intézmények vezetőit. Paptanáraink egyelőre nincsenek. Ez még a hitoktatásban is gond; – de nem is attól lesz „katolikus” a líceum, ha az igazgatója pap. A II. Vatikáni Zsinat szellemében tervszerűen és fokozottan kellene foglalkoznunk a világiak – esetünkben a tanárok világnézeti, lelki felkészítésével, nevelői és létesítendő tudományos munkaközösségeinkbe való bevonásával.”¹³

Bura László megállapításait kiegészítve elmondhatjuk, hogy a tanárok esetében az állandó továbbképzés segítségével több probléma megoldható. Különbféle tanfolyamok, rendezvények kínálata az illetékesek részéről és azokon való részvétel nagyon sok problémát áthidalhat.

Mindez érvényes világiakra és papokra egyaránt, mert mindkét csoport nagy felelősséggel tartozik a jövő nemzedékével szemben.

Az idézett cikk szerzője a katolikusok esetéről ír, de bizonyára ugyanilyen gondokkal küzdenek a testvéregyházak is. Bura László érzékelteti, hogy milyen lenne az ideális katolikus líceumi tanári kar. Hogy ez még nem valóság, annak nem azon tanárok

---

¹³ BURA LÁSZLÓ, *uo.*

az okai, akik a változásokat követően vállalták az áldozatot, és az állami iskolában végzett munkájuk mellett az egyházi iskolában, ill. osztályban is oktatnak.

Tény, hogy az egyházi oktatásnak arra kell(ene) törekedni, hogy lassan maga mögött tudja az amatőrösködést, és ráálljon a professzionizmus útjára. Érvényesülnie kell annak, amit az előzőkben említettem, idézve Márton Áront, aki szerint nekünk minden poszton a legkiválóbb emberekre van szükségünk.¹⁴

b.) A tanár-kérdés mellett másik lényeges tényező a diák. Kikkel akar az egyházi oktatás foglalkozni? 1948-ban államosított főgimnáziumok és gimnáziumok gyulafehérvári egyházmegyében ma már nem léteznek. Amennyiben sikerül közülük valamit is más formában működtetni, a diákok létszámát illetően, figyelni kell a kevés diák milyenségére – szem előtt tartva a már említett elit minőségi képzést.

Mai egyházi/katolikus oktatási intézményeknek vigyázniuk kell arra, nehogy reájuk is érvényesek legyenek Márton Áron szavai: „... középiskoláinkba nem azok jutnak be elsősorban, akik tehetségesek és arravalók, hanem akik közel kapják, s aránylag kevés költséggel megúszhatják: nem azok, akiknél igény a továbbtanulás, hanem akiknek a szülei bírják. Nem a legjobbak, akikkel öröm foglalkozni, s akiket szellemi versenyekre és teherpróbákra lehet fogni, hanem, akiket helyzetük utal be, elég sokszor tehetségükre való tekintet nélkül, s akiket aztán a tanárnak kínos favágó munkával kell kezelnie, hogy a létszám és az összesített eredmény ne legyen még siralmasabb – valósággal a hátán kell egyik osztályból a másikba vinnie, jobb meggyőződése ellenére. Az ilyen anyag megöli a pedagógust, tehát az iskola lelkét, és megghiúsítja a célt, amiért az intézmények vannak ...”¹⁵

Ebből következik, hogy az egyházi oktatási intézményekbe képességgel megáldott diákokat kell felvenni, természetesen figyelve más szempontokra is. Felekezeti iskolába általában a saját felekezethez tartozó fiatalok jelentkeznek, jöllehet vannak kivételek is. Bura László szerint¹⁶ pl. a katolikus iskolák tanulóinak csak kisebb részét vezeti iskoláinkba a hitbéli meggyőződés. Ez a diákságnak 20-25 %-a (a szemináriumi liceumokat nem számítva). A családi háttér is más, mint régen, gyakran hiányzik a keresztény értékrend ismerete, annak meghatározó jellege.

A mai társadalom, a modern kor vívmányai, a médiák és különféle tényezők olyan mértékben befolyásolják a fiatalokat, hogy jelentkezésük alkalmával a felvételikor az illetékeseknek minden emberi képességükre szükség van, nehogy az említett hatások végett olyat ne vegyenek fel, aki önmagában nagy érték. Keresztény értékrend iránti fogékonyság növekedhet, kialakulhat, lelkesedés az iskola iránt pozitív irányba fejlődhet, de tehetségtelen diákból tehetséges nemigen lesz. Amennyiben az egyházi iskola szolgálatot akar tenni a közösségnek, nagyon kell figyelnie a képességgel felruházott fiatalokra.

c.) Az eddig elmondottak azon diákokra vonatkoztak, akik intézményes keretek közepette tanulnak.

Az egyházi oktatásnak azonban oda kell figyelnie a felnőttképzésre és népnevelésre is, amit Márton Áron 1933-ban „Kiszélesített iskola”-ként emlegetett.¹⁷

Szerinte sem a templom, sem az iskola önmagában nem elég. Ő javasolta:

1. hogy a pap – a Népszövetség minden egyes tagozata keretében –, a tanító és a helyi értelmiség arra való része, alakítson egy népművelő bizottságot.

¹⁴ MÁRTON ÁRON, Az eszmény nyomán, in: *Erdélyi Iskola* III. évf., 5-6. sz., 289-290.

¹⁵ MÁRTON ÁRON, Templom és iskola, in: *Erdélyi Iskola* VI. évf., 121-126.

¹⁶ BURA LÁSZLÓ, uo.

¹⁷ BURA LÁSZLÓ, uo.

2. Az a bizottság dolgozza ki a pontos évi munkaprogramot, és kezdjen munkához.

3. És az Iskolafenntartó Főhatóság adjon irányelveket, szervei útján szorgalmazza és őrizze ellen a népművelést.

1996-ban a gyulafehérvári Főegyházmegye Márton Áron Centenáriumot tartott és ünnepelt. Milyen csodálatos lenne, ha Márton Áront ilyen szempontból is sikerült volna meghallgatni, őt követni, és nemcsak csodálni.

Ezért ma is meg kell szólítani azokat, akik már nem diákok. Erre hivatott egy Tanulmányi Ház – ezért öröm számomra, hogy létezik a csíksomlyói Jakab Antal Tanulmányi Ház, amely a változások után épült európai összefogással, és működését 1996. szeptember 17-én elkezdte. Erre hivatottak a plébániális vagy különféle egyházi szervezetek keretében történő előadások, továbbképzők, természetesen közösen másokkal: egyházakkal, pedagógusokkal, különféle világi intézményekkel és szervezetekkel.

Mivel akarja az Egyház mindezt kivitelezni, van-e anyagi fedezete?

Anyagi háttér, pénz nélkül nincs igazi egyházi oktatás. Lehet valamit csinálni, de felelősségteljesen a szülőkkel és diákokkal szemben, ez nem lehetséges. Napjainkban egy iskolának gondoskodnia kell saját tanárainak fizetéséről, fenn kell tartani az épületet, felszereléseket kell beszerezni, mert egyébként lemarad: vagyis működtetni kell azt, amit nem más, valaki kívül álló, hanem ő maga hozott létre.

Honnan a pénz ehhez? A jelenlegi helyzet ismert. A tanárokat és a kiszolgáló személyzet egy részét fizeti az állam. Ezzel vége minden támogatásnak. Pénzügyi stratégiára van szükség. Nem lehet ui. a véletlenre bízni az iskolaügyet.

Néhány gondolat a stratégiával kapcsolatosan:

a) Elsőként említem a külföldi forrásokat, mivel ezekre nem lehet helyi egyházi oktatási rendszert alapozni. Nyugaton egyházi iskolákat bezárnak, mert nincs rá pénz. A szerzetesek által működtetett színvonalas iskolákat csak a jobb anyagi helyzetben lévő szülők tudják maguknak, ill. gyermekeiknek megengedni. Keleti országokkal kapcsolatosan általános vélemény: ha nincs pénz, nem kell iskolával foglalkozni. Magyarország részéről sem lehet elvárni, hogy ezt a tevékenységet hathatósan támogassa. Esetenként alapítványoktól jöhet segély, de ez nem elég az egyházi iskolahálózat finanszírozására. Továbbá azt is meg kell említeni, hogy az állampolgárok saját országukban adóznak.

Megpályázhatók bizonyos EU-programok, de ezek csak esetekre vonatkoznak és nem iskola működtetésére.

b) Marad tehát a belföldi források kiaknázása. Gondos és felelősségteljes hozzáállással néhány iskolát – egyet-kettőt, esetleg többet is – lehet így működtetni. A jelenlegi helyzetet kell szem előtt tartani, ismervé a mostani állami törvényeket.

Melyek ezek a lehetőségek, ill. források?

– Adott az említett minimális állami pénzforrás, amit ki kell használni a maximumig.

– Meg kell szervezni az egyházmegyei „Iskola Fenntartó Pénzalapot”, amelyet különféle módon lehet működtetni. Az egyházközségek is visszakaptak földterületeket, különösen a Székelyföldön erdőket, amelyeknek jövedelméből bizonyos összeget ezen alapra mindenik egyházközségnek kötelessége lenne befizetni.

Egyházmegyére kiterjedő általános évi gyűjtés olyan pénzüsszeget tudna biztosítani, ami jelentősen könnyítené az anyagi gondokat. Ide természetesen jó előkészítés szükséges.

– Azok a szülők, akik gyermekeiket egyházi iskolában óhajtják taníttatni, bizonyára készek nagyobb áldozatot is meghozni. Ez természetesen feltételezi a már említett színvonalat, minőségi képzést.

– A II. Vatikáni Zsinat is buzdítja a lelkipásztorokat és az összes hívőt, ne riadjanak vissza semmiféle áldozattól, támogassák a katolikus iskolákat, hogy azok egyre tökéletesebben végezhesék munkájukat.¹⁸

A zsinati buzdítás eredményes lesz abban az esetben, ha a helyi egyház, jelenleg az erdélyi egyházmegye felkutat minden rendelkezésre álló belföldi forrást. Ezért lényeges, hogy minden pénz mindig a legjobb helyre kerüljön. Ez néha a vezetők részéről népszerűtlen intézkedést jelent, de az ügy érdekében ebből származó népszerűtlenség nem fog a vezetőknek hosszútávon kárt okozni. Gondolok itt olyan főpásztori, vagy vezető beosztásban lévő személyi, esetleg bizottsági döntésre, ami pl. a klérus vagy hívek körében nemtetszést eredményezhet.

Remélhetőleg sikerül a főegyházmegyében, de máshol is az országban, a mai körülmények közepette olyan pénzügyi stratégiát kidolgozni, ami segíteni fog az egyházi iskolahálózat újjászervezésében.

Befejezésül a II. Vatikáni Zsinatra utalok, amely hangsúlyozza a katolikus iskolák alapításához és igazgatásához való jogot, és kiemeli azok jelentőségét a mai viszonyok között is.¹⁹ Arra is figyelmeztet, hogy azok alapításakor és szervezésekor gondolni kell a kor változó szükségleteire.²⁰ A mai időket szemlélve szoltam az újrakezdésről. Alapításnak is nevezhetnénk, hiszen ismét el kell indítani azt, amire ma van szükség. A mostani körülmények közepette kell és szabad cselekedni. Tétlenül a helyi egyházi illetékesek nem várhatnak, de jól át kell gondolniuk, hogy mit, hol és hogyan cselekednek. A mulasztásért is felelősséggel tartoznak, de az esetleges rossz újrakezdésért is, ami megbosszulhatja önmagát. A Lélek sugallatára kell figyelniük a Szentlélek évében, hogy megfelelő személyek kiválasztásával, akiket a felelősségtudat, az emberi és szakmai rátermettség jellemez, e nagy kihívásra a harmadik évezred küszöbén helyesen válaszolhassanak. Csak így sikerül olyan egyházi oktatási rendszert felépíteni, azt működtetni, ami versenyképes, és amire mindenki feltekint.

---

¹⁸ MÁRTON ÁRON, *Kiszélesített iskola*, in: *Erdélyi Iskola I. évf.*, 1-2. sz., 5-8.

¹⁹ *Gravissimum educationis momentum*, 9.

²⁰ *idem*, 8.